

Жарко Миленковић

ВАКУУМ ВРЕМЕНА И ОСТАЦИ БИВШЕ СРЕЋЕ

Александра Јовичић, *Наше мале смрђи*,
Књижевна радионица „Рашић”, Београд, 2020.

„Недељом увече често пожелим да се убијем”, „јер недељом највише патим / због тога што нико више није срећан.” Тако гласе последњи стихови, последње песме „Недељом”, песникиње Александре Јовичић, чију збирку *Наше мале смрђи*, можемо посматрати као књигу остатака бивше среће, књигу сећања на ранији живот, књигу ламент над градовима, световима, стварима и бићима којих више нема (или их нема на онакав начин на који су постојали) а који су утицали на песнички свет ове збирке. „Дуга сенка прошлости” која се надвила над ове песме Александре Јовичић утицала је на њен доживљај света, на њен бивши и садашњи живот, на поглед с којим ће ићи кроз будућност, на све оно што чини живот и што ће га чинити. „Само оно што непрестано боли, остаје у памћењу”¹ истакла је немачка научница Алаида Асман у тексту „О метафорици сећања”, а ову збирку песама Александре Јовичић исписала је бол. Та бол која разара, која прождире све пред собом. Бол и сећање на њега. Несрећа, патња, сећање, траума, то је оно што ову збирку исписује и одређује јој смисао и значај. „Када се загледам у себе / наиђем на понор / и никад не знам која ће авет искочити из тог мрака”, поручује лирски јунак/јунакиња Јовичићевкиних песама, истичући оно мрачно, ничеанско, онај понор који почиње да узв-

¹ Алаида Асман, „О метафорици сећања”, прев. Александра Бајазетов-Вучен, *Реч*, 56/2, 1999, 125.

раћа поглед и увлачи те у себе, а живот почиње да добија етапе на који се дели (пре и после) „и не знам шта је горе / пре или после” („***”).

Збирка *Наше мале смрти* Александре Јовичић подељена је у три циклуса „Крхотине живота”, „Магле” и „Наше мале смрти”, а отвара је уводна песма „Апатрид” из које се могу извести све поетичке премисе које сачињавају ову збирку. Одређујући свог лирског јунака/јунакињу као апатрида, човека/жену без домовине, Јовичићева веома снажно маркира све оне идентитетске и ине тачке које „бездомност” са собом носи. Туђин који гази по туђинском камењу и „камење које презире туђина који по њему гази” и које га одбацује исто као и људи које успут среће. Човек без домовине не може да пронађе хлад јер и дрвеће склања своје гране:

Дрвеће склања своје крошње
и не пружа му хлад.
Иначе нежни изданци трава,
оштре зелене влати
и оствљају кржаве трагове на ногама.
Речни песак диже се са дна
у знак бунта према жедном странцу
и мути до тада бистру зелену воду.

Човек без домовине је птица посечених крила заувек онеспособљена да лети, да досеже висине, већ је увек прикована за туђе тло, да би по њему погурено ишла. Човек без домовине „је осуђен на подозриве људе, / себичне крошње, / злураде травке, / камење оковано презиром / и мутну речну воду.”

Лирски јунак/јунакиња Јовичићевкиних песама сав је у посматрању себе док се сећа. А простор сећања је састављен од комадића „бивше среће” („Духови”) и много прошле и садашње патње, страхова, зла и траума. Јовичићкине песме из збирке *Наше мале смрти* су „филм од слика из живота”; „филм мрачан као унутрашњост рудничког окна” („Трава”).

Циклус „Крхотине живота” сачињавају песме које упућују на директне разлоге патње лирских јунака. У њему нас ауторка враћа у период детињства које је необично, испуњено неком надилазећом језом која се тада није најбоље схватала, и која је дошла тако неочекивано, готово изненада. У овом циклусу су испреpletене судбине јунака песама кроз драму колективног и индивидуалног страдања и патње. Прошлост и садашњост се преплићу, формирајући на тај начин круг од сећања на бивши живот и на неизвесност коју са собом носи будућност. „У ,посттрауматском веку’, у којем се данас налазимо, пракса сећања и теорија сећања тесно су испреpletене. Ми такорећи посматрамо себе док се сећамо. Индивидуално и колективно сећање све се мање схватају као спонтани, природни или сан-

кросанктни чиновни, а све више као социјалне и културне конструкције, које се временом мењају и имају властиту историју.”²

У песми „Лазарице” тај спој сећања на бивше и садашњост тренутка изведен је готово перфектно. Древни обичај да деца на Лазареву суботу у метохијским местима, иду од куће до куће и певају песме које се називају Лазарице и којима се благосиљају кућа, укућани и све оно материјално и нематеријално, губљењем дома се гаси, те се лирском јунаку/јунакињи причињава да их чује и у свом садашњем животу када се налази далеко од куће: „Ми смо далеко, / али потајно чекамо да неко залупа у свитање. / Овде су други обичаји, / кажеш ми да се не надам превише / па ипак / док застиremo кревет чаршавом / и тонемо у његову белину / причињава нам се пред туђинским прагом песма: / *добро јуџиро у кућу, / хеј, Лазаре, / добро јуџиро у кућу, / ова кућа бојаџија, / хеј Лазаре / са хиљаду дукаџија...* / Хеј, Лазаре, хеј!”

Мотив избеглиштва присутан је у свим песмама ове збирке, он се над-вија над њих и прави им сенку које се не могу отарасити.

Наш рат није завршен.
Данима слушамо гусенице тенкова
Како силују асфалт.
Сатови пуцају као топови
И свака зелена крошња претвара се у маскирну униформу

Џепова пуних зелених картона, избегличких легитимација,
Неважећих докумената са непостојећим адресама
Као рањене звери лижемо једно другоме ране.
Вечито између раја и пакла,
У вакууму времена
У ишчекивању бољег сутра
Које не долази
Јер рат још увек траје.”
(„Рат није завршен”)

За оног ко напусти свој дом, ко постане туђин, рат се никада не завршава, он остаје ту, сакривен у пределу душе, и зло тако постаје део свих нас, баш како се и каже у песми „Зло”. Песма „Забрањени град” саопштава искуства из града детињства, сећање на све оно што је дечје памћење могло да забележи, сећање на зло и на чекање „да се зло умори”, али „Заправо се уморило детињство / и попут златне прашине / отресли смо га се са дланова.”

² Алаида Асман, *Дуја сенка прошлости*, прев. Дринка Гојковић, Библиотека XX век, Београд, 2011.

Следећа два циклуса „Магле” и „Наше мале смрти” у дослуху су са првим циклусом. Ако је први циклус глас из прошлости, лирско ја јунака који се сећа, други и трећи циклус су гласови из садашњости из „неместа”, јер како Марк Оже у књизи *Неместа* пише: „Ако се место може дефинисати као идентитетско, релационо и историјско, онда ће простор који се не може дефинисати ни као идентитетски, ни као релациони, ни као историјски бити неместо.”³ Сећање на место, биће важан сегмент ових песама: „али тамо је, откуда смо дошли, / црница тако бременита смрћу / па се под сузама сама отвара / да уснуле к себи привије” („Арханђел”) или „и моје су мисли уморне птице. / Урањам поглед у голо брдо / и размишљам о родној груди” („Клетва”).

Сва од остатака бивше среће, обременена патњом, страдањем, траумама, страховима садашњост и неизвесна будућност, поезија Александре Јовичић проговара о оном раздобљу, у колективној и личној историји, које сви желе да забораве. Али како заборавити кад: „Затвориш учи и чујеш: / смех, ори се смех. / Далеко у прошлости / заборављени људи смеју се гласно. // *О, ујројашћене дейиње радосџи / расејане њо тејџима, резерваџима*” („Малигни цвет”).

³ Марк Оже, *Неместа*, прев. Ана А. Јовановић, Библиотека XX век, Београд, 2005, стр. 75.